

УДК 378.147:008:93/94

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-49>**Олена КОЛОМІЄЦЬ,***orcid.org/0000-0003-0085-7605**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Центральноукраїнського національного технічного університету
(Кропивницький, Україна) kolomietselena1964@gmail.com***Вікторія БАРАБАШ,***orcid.org/0000-0002-8560-0851**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Центральноукраїнського національного технічного університету
(Кропивницький, Україна) viktoria-k67@ukr.net***Анатолій СУСТРЕТОВ,***orcid.org/0000-0001-6313-7803**доктор філософії 032 «Історія та археологія»,**доцент кафедри теоретичних дисциплін**Донецького національного медичного університету
(Кропивницький, Україна) sustretov73@gmail.com*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена актуальній проблемі модернізації освіти України в контексті реалізації творчих засад професійної підготовки та виховання особистості майбутнього фахівця. Розглянуто питання піднесення творчого потенціалу особистості, активного впровадження новітніх знань у навчальну та науково-дослідницьку діяльність здобувачів освіти з метою їх подальшої творчої самореалізації.

Зазначено, що креативний підхід до проблеми навчання відіграє важливу роль у формуванні професійної майстерності та компетентності майбутніх фахівців, оскільки спрямований на розробку й подальше опрацювання нових ідей, творчих задумів і проєктів в усіх сферах соціального життя. Він дозволяє виходити за межі традиційних методів викладання, сприяючи розвитку критичного та нестандартного мислення, інноваційного бачення й самостійності у здобувачів освіти. Успішна реалізація цього підходу залежить від принципів побудови змісту навчання, педагогічного стилю викладача, а також організаційних структур та форм освітньої діяльності.

Розглянуто методи творчої діяльності як особлива форма організації пізнавальної та комунікативної активності здобувачів освіти. Їх застосування не лише активізує залучення студентів до процесу навчання, а й створює сприятливі умови для розкриття інтелектуального потенціалу, розвитку критичного мислення, формування системи цінностей, комунікативних навичок та наукового світогляду. Акцентовано на доцільності ширшого впровадження методів творчої діяльності, що сприяють формуванню компетентного, самостійного та відповідального фахівця.

Викладання історико-культурологічних дисциплін у ЗВО передбачає ґрунтовну роботу з різноманітними джерелами інформації, що потребує уважного аналізу та критичного мислення. Цей процес вимагає від здобувача не лише засвоєння фактажу, а й уміння інтерпретувати, оцінювати достовірність і глибше осмислювати історико-культурні явища.

Особливу увагу приділено інноваційним методам викладання гуманітарних дисциплін. На основі досвіду роботи авторів обґрунтовано доцільність використання методів творчої діяльності викладання історико-культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Окреслено тематику, яка сприяє глибшому аналізу проблемних ситуацій та стимулює критичне мислення учасників освітнього процесу. Представлено актуальні теми проєктної діяльності, серед яких виокремлено питання соціоекономічного потенціалу української нації, трансформації політичних проєктів ХХІ ст., комунікативних функцій виставкових проєктів, культурної політики України на різних рівнях.

Ключові слова: модернізація освіти, вища школа, інноваційні методи викладання, історико-культурологічні дисципліни, креативне навчання, соціокультурний контекст.

Olena KOLOMIETS,

orcid.org/0000-0003-0085-7605

Ph.D. in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of History, Archaeology, Information and Archival Studies

Central Ukrainian National Technical University

(Kropyvnytskyi, Ukraine) kolomietselena1964@gmail.com

Viktoriia BARABASH,

orcid.org/0000-0002-8560-0851

Ph.D. in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of History, Archaeology, Information and Archival Studies

Central Ukrainian National Technical University

(Kropyvnytskyi, Ukraine) viktorija-k67@ukr.net

Anatolii SUSTRIETOV,

orcid.org/0000-0001-6313-7803

PhD, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theoretical Disciplines

Donetsk National Medical University

(Kropyvnytskyi, Ukraine) sustretov73@gmail.com

THE USE OF METHODS OF CREATIVE ACTIVITY IN TEACHING HISTORICAL AND CULTURAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article is devoted to the topical issue of modernizing education in Ukraine in the context of implementing creative principles of professional training and education of future specialists. The issues of enhancing the creative potential of individuals and actively introducing the latest knowledge into the educational and research activities of students for the purpose of their further creative self-realization are considered.

It is noted that a creative approach to the problem of learning plays an important role in the formation of professional skills and competence of future specialists, as it is aimed at the development and further elaboration of new ideas, creative concepts, and projects in all spheres of social life. It allows going beyond traditional teaching methods, contributing to the development of critical and non-standard thinking, innovative vision, and independence in students. The successful implementation of this approach depends on the principles of building the content of education, the pedagogical style of the teacher, as well as organizational structures and forms of educational activities.

Methods of creative activity are considered as a special form of organizing cognitive and communicative activity of students. Their application not only activates students' involvement in the learning process, but also creates favorable conditions for revealing intellectual potential, developing critical thinking, forming a system of values, communicative skills, and a scientific worldview. The author emphasizes the advisability of wider implementation of creative activity methods that contribute to the formation of competent, independent, and responsible specialists.

Teaching historical and cultural disciplines in higher education institutions involves thorough work with various sources of information, which requires careful analysis and critical thinking. This process requires students not only to learn facts, but also to be able to interpret, evaluate the reliability, and deeply understand historical and cultural phenomena.

Particular attention is paid to innovative methods of teaching humanities disciplines. Based on the authors' experience, the feasibility of using creative teaching methods in teaching historical and cultural disciplines in higher education institutions is substantiated.

The topics that contribute to a deeper analysis of problematic situations and stimulate critical thinking among participants in the educational process are outlined. Relevant topics for project activities are presented, including the socio-economic potential of the Ukrainian nation, the transformation of political projects in the 21st century, the communicative functions of exhibition projects, and Ukraine's cultural policy at various levels.

Key words: *modernization of education, higher education, innovative teaching methods, historical and cultural disciplines, creative learning, sociocultural context.*

Постановка проблеми. Модернізація освітньої галузі в Україні відбувається в складних умовах глобалізації економічної, політичної, культурної сфер життєдіяльності, певної інформаційної невідзначеності, надзвичайного динамізму історичного поступу й наявності факторів екстремальності.

За такої ситуації необхідною умовою здійснення суспільних перетворень, досягнення успіху в професійній діяльності є розвиток інтелектуального, творчого потенціалу української нації, становлення сучасного покоління фахівців, здатних примножувати знання та досвід попередніх поколінь,

а також створювати нові матеріальні та духовні цінності. Дедалі більше освітян підтримують ідею щодо реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців. Йдеться про формування сукупності відповідних знань, умінь, ціннісних орієнтирів та інших особистісних характеристик, яких набула особа в межах певної спеціальності та здатна їх продемонструвати після завершення навчання. При цьому межі людської самореалізації у суспільстві розширюються в процесі творчої діяльності, розвитку творчих здібностей та активізації потенціалу творчості. Тому виховання творчої особистості майбутнього фахівця як особи самостійної, активної, ініціативної та креативної набуває особливого значення, потребує новітніх підходів педагогічного здійснення. Актуалізується проблема використання методів творчої діяльності викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, зокрема історико-культурологічних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемою творчості, творчої діяльності особи, її самостійності займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники: Дж. Гілфорд, Дж. Келлі, А. Маслоу, К. Роджерс, А. Вербицький, І. Волощук, І. Зязюн, В. Сидоренко, Г. Терещук та інші. У працях відомих авторів представлено, зокрема, феномен творчості й творчої діяльності, проблему самореалізації як вищої потреби особистості, основні елементи творчого процесу діяльності, психологічні аспекти творчості тощо.

Нині вітчизняні дослідники акцентують увагу на питаннях, які визначають:

- вплив соціально-культурного середовища на розвиток людини, формування й розкриття творчого потенціалу особистості, особливості творчої мисленнєвої діяльності особи як основи її конструктивної, видозмінюючої діяльності у професійному й повсякденному вимірах (Моляко, 2007); (Моляко & Третяк, 2022); (Моляко & Гулько & Ваганова, 2021);

- педагогічні умови формування творчої особистості (Галатюк, 2017); (Новіков & Богачев & Бубон, 2022); (Шандрук, 2015);

- активне впровадження новітніх теоретичних та експериментальних знань у навчальну та науково-дослідницьку діяльність здобувачів освіти з метою подальшої самореалізації особистості в процесі життєдіяльності й творчого професійного здійснення (Лаун, 2011); (Руденко & Костроміна & Бабіна, 2022);

Науковців цікавлять проблеми впровадження інноваційних технологій навчання, зокрема, теоретико-методологічні засади інноваційних проце-

сів в освітній галузі, практичні аспекти реалізації інновацій в навчанні (Хом'юк & Петрук & Голюк, 2020); (Єфремова, 2020); (Ребуха, 2022). Серед різноманітних інноваційних технологій, які використовуються нині в освітньому процесі, можна виокремити технології формування творчої особистості. Цінним для освітян є зарубіжний досвід використання інноваційних технологій навчання, аналіз сучасних тенденцій розвитку інноватики в освітньому просторі.

Дослідниця Л. Жовта поєднує підготовку творчих фахівців з використанням інноваційних технологій навчання (Жовта, 2004). Важливими критеріями педагогічних інновацій вважаються новизна, оптимальність, ефективність, творчий характер діяльності.

Сучасні автори пов'язують інноваційність з прилаштуванням здобувачів освіти до змін в освітньому процесі, їх здатністю долати труднощі, бути відкритими до нових ідей (Дубасенюк, 2009).

У спеціальній літературі представлено новітні методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти Артикуца; Колісник-Гуменюк Ю. І. (2010); Кривчик & Лагдан, (2023); Підбуцька (2010). Ці методики побудовані з урахуванням світових тенденцій навчання і виховання, спираються на аналіз політичного, соціально-економічного та культурного рівня життя країни, а також на аналіз людської життєдіяльності в умовах інформатизації суспільства. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців розглядається в рамках концепції формування гуманітарної і технічної еліти. Зазначається, що саме дисципліни соціально-гуманітарного циклу покликані здійснити визначальний вплив на формування особистості здобувача відповідно до сучасних потреб й актуальних запитів, розвиток його історико-філософського мислення, аналіз процесів політичного і соціально-економічного життя, вивчення досвіду культуротворчої діяльності попередніх поколінь. Підкреслюється, що намагання реформування гуманітарної освіти у вищій школі пов'язано з намаганнями позбутися догматизму, формалізму, забезпечити формування активної, дієвої особистості, яка поважає історичне минуле, мову, традиції, звичаї, культурні надбання свого народу.

За останній період підготовлено низку навчальних посібників з методики викладання історичних дисциплін (Маринченко (2021); Гриценко (2022); Яковенко (2017); Яновська (2020) та ін.). На сторінках цих видань, зокрема, проаналізовано базові засади організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, представлено лекційні курси з мето-

дики навчання, схарактеризовано сучасні форми, методи і засоби реалізації освітніх інновацій, надано рекомендації щодо організації науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти.

На нашу думку, подальшого дослідження потребують питання розвитку творчих засад освітнього процесу, впровадження інноваційних технологій навчання, оновлення методики наукової творчості здобувачів, вивчення зарубіжного досвіду впровадження інновацій в освітнє середовище.

Мета статті: визначення ефективних методів творчої діяльності викладання історико-культурологічних дисциплін у закладі вищої освіти, оновлення методики наукової творчості здобувачів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Важливою передумовою формування професійної майстерності та компетентності майбутніх фахівців стає розвиток творчих засад процесу навчання у ЗВО. Це пояснюється тим, що креативність як ціннісна категорія відіграє роль своєрідного механізму прилаштування особистості до соціальних змін, а також є суттєвим резервом її самореалізації. Сучасна людина, майбутній фахівець мають не просто адаптуватися до нової ситуації, а й бути спроможними змінювати її.

Творчий характер навчальної діяльності здобувачів освіти має стимулювати розвиток широкого спектру соціально-ціннісних якостей особистості. Йдеться, насамперед, про такі якості, як допитливість, ініціативність, самостійність, рішучість, нестандартність мислення. Завданням педагога при цьому є забезпечення ефективного управління процесами творчого пошуку, що охоплюють підтримку стійкої внутрішньої мотивації здобуття знань, розвиток уяви, асоціативного мислення здобувачів, активне функціонування їх вольової сфери, створення ситуацій успіху, розвиток творчої активності. А найбільш ефективним засобом досягнення успіху визнано інноваційні технології навчання, зокрема, креативні технології навчання, спрямовані на формування творчої особистості.

Креативний підхід до проблеми навчання спрямований на розробку й подальше опрацювання нових ідей, творчих задумів і проєктів в усіх сферах соціального життя. Тому технологія навчання, спрямована на розвиток творчості, як вважають науковці, має представляти собою «спосіб виміру вихідної і основної установки професійної освіти, а це означає, що домінуюча функція освіти щодо учня має бути замінена сервісною» (Лузік, 2006: 81). Слід зазначити також, що будь-які новації не обов'язково мають бути відкриттям чогось нового, але кращими за попередній досвід. Важливо зна-

йти оптимальні форми і засоби впровадження інновацій, забезпечити належні педагогічні умови використання інноваційних технологій в освітньому процесі.

Джерелом креативності й винахідливості студентів є, перш за все, інтерес до процесу та результатів навчання, що очевидно має забезпечуватися розвитком пізнавальної активності, усвідомленим набуттям знань, нарощуванням пізнавального потенціалу, що має призвести до перебудови психологічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Створенню пізнавальних інтересів сприяють різноманітні засоби: осучаснення змісту навчальних курсів, налагодження міжпредметної взаємодії, варіювання й урізноманітнення форм самостійної роботи студентів. Стає очевидною потреба удосконалення методики навчання, більш активного й дієвого використання методів творчої діяльності викладання навчальних дисциплін, зокрема дисциплін історико-культурологічного циклу. Вивчення історико-культурної спадщини має бути спрямовано на збереження та примноження моральних засад, культурних надбань, наукового потенціалу суспільства, визначення закономірностей історичних та культурних процесів.

У пошуку ефективних методів творчої діяльності викладання навчальних дисциплін варто звернутися до поняття «стратегії творчої діяльності», оскільки воно охоплює важливі складові цілісного опису рішень різноманітних завдань творчого характеру. Стратегія визначає генеральну програму дій, головний напрямок розробки нових ідей, спосіб досягнення важливої мети, розумний баланс між творчим потенціалом особистості і можливостями щодо використання цього потенціалу в реалізації важливих кроків особистісного та професійного здійснення. Дослідник В. О. Моляко виокремлює такі форми стратегій творчої інтелектуальної діяльності:

- пошук аналогів (стратегія аналогізування);
- комбінаторні дії (стратегія комбінування);
- реконструктивні дії (стратегія реконструювання);
- універсальна стратегія;
- стратегія випадкових постановок (Моляко & Музика, 2006: 25).

Будь-яка стратегія реалізується в умовах конкретних дій, поєднання яких утворює певну тактику процесу творчої діяльності. У наукових розвідках йдеться про наявність значної кількості її різновидів. Відомий американський дослідник Торранс, який вивчає ідею креативності у психології, розробив цілісну програму з розвитку творчого мислення, «головною ідеєю якої є подолання

стереотипів мислення, а це у свою чергу передбачає розвиток здатності сприймати багатофункціональні, нестандартні речі, поєднувати протилежні ідеї з різних галузей, усвідомлювати поляризаційну ідею тощо» (Чеботова, 2014).

Ми розглядаємо методи творчої діяльності як специфічну форму організації пізнавальної і комунікативної діяльності здобувачів освіти, застосування якої передбачає не тільки залучення студентів до процесу пізнання, а й створення умов для розкриття їх пізнавальних можливостей, розвитку системи цінностей, критичного мислення, комунікативних вмінь, формування світогляду на засадах науковості, історизму, об'єктивного підходу до аналізу загальної картини світу. Оскільки традиційні методи навчання не задовольняють освітні потреби сучасного рівня, доцільно більш активно використовувати методи творчої діяльності.

Викладання історико-культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти базується на опрацюванні великої кількості історичних джерел, документів, літописів і мемуарів, наукової літератури, а також матеріалів періодичних видань. Усі вони потребують уважного прочитання, критичного аналізу, встановлення достовірності та інформативної цінності. А сам процес опрацювання джерел суб'єктом навчання безумовно має творчий характер. Тому важливо звертати увагу на вироблення навичок та вмінь опрацювання джерел, оволодіння системою засобів, прийомів та правил здійснення комплексу робіт, пов'язаного з пошуком, виявленням, відбором, аналізом, використанням тих чи інших джерел з метою отримання цінної наукової інформації про минуле людського суспільства. Цю інформацію можна використовувати для: детального вивчення тієї чи іншої теми; здійснення завдань проблемно-пошукового характеру, підготовки рефератів, виконання кваліфікаційних робіт, якщо йдеться про майбутніх істориків або інформаційників.

З метою формування готовності майбутніх фахівців до виконання складних завдань творчого характеру в професійній сфері доцільно в навчальному процесі використовувати методи творчої діяльності, зокрема такі, як дискусія, метод евристичних запитань, проблемно-пошукові методи, проєктний метод та ін.

Дискусія як метод викладання передбачає публічне обговорення складного і суперечливого питання, актуальної проблеми, що цікавить студентів. Емоційно інтелектуальний поштовх, який переживають учасники дискусії, пробуджує у них бажання активно мислити, висловлювати власні міркування. При цьому важливо не тільки

відверто заявляти про свою позицію, а й уважно слухати інших, дотримуватися позитивних ідей та стосунків, висловлювати поважне ставлення до різних точок зору. У процесі такого обговорення виявляються різні позиції, народжуються цікаві ідеї, знаходяться оптимальні варіанти розв'язання порушених проблем, що врешті-решт наближає учасників до істини.

Актуальними для дискусій на заняттях з історичних та культурологічних дисциплін є теми, присвячені історії українського козацтва, становленню й розвитку українського визвольного руху, аналізу українсько-російських стосунків. Безумовно, потребує осмислення унікальний історичний досвід боротьби українського народу за свою державність, формування гуманістичних засад української культури, її розвиток у світовому контексті.

Перспективним напрямком дискусій нам уявляється звернення до тематики, присвяченої визначним особистостям в історії, вивчення різноманітних суспільних, професійних та родинних практик, реальних і можливих життєвих сценаріїв, пов'язаності конкретної особистості з відомими подіями і процесами історико-культурного минулого. Йдеться про керманичів Української державності, борців за українську незалежність, лідерів політичних партій, провідників української церкви, видатні постаті національно-культурного відродження, сучасних героїв нескореної України.

Цікавим для студентів може бути обговорення таких культурологічних проблем: співвідношення техногенної цивілізації і духовної культури в житті людини; постмодерністська картина світу; вплив масової культури на формування свідомості людини; культура в системі глобальних проблем сучасності; ідеали нової постіндустріальної цивілізації; людство в культурологічній перспективі та ін.

На сьогодні відомо багато форм організації дискусій в навчальному процесі, зокрема:

- «дерево рішень» – цей метод варто застосовувати при аналізі конкретних ситуацій з метою досягнення повного розуміння причин, які призвели до того чи іншого рішення в минулому;
- дискусія в стилі телевізійного ток-шоу – методика сполучає в собі переваги лекції і дискусії в групі, дає можливість висловити свою позицію за заданою темою, а також поставити питання іншим учасникам дискусії;
- «мозковий штурм» – метод передбачає пошук рішення шляхом вільного висловлювання думки всіма учасниками дискусії й отримання великої кількості ідей, які можуть бути слушними для вироблення найбільш розумного рішення. При цьому важливо враховувати навіть ті ідеї, які

суперечать загальноприйнятій думці, а також розвивати ідеї інших учасників;

– дебати – використання цього методу є доцільним, коли необхідно переконати інших у тому, що той чи інший підхід до розв'язання проблеми є правильним, доречним, а учасникам дискусії надається можливість не тільки сформулювати свою позицію, а й представити переконливу аргументацію на підтримку цієї позиції.

При організації дискусії важливо відчувати так званий кульмінаційний момент, тобто пік обговорення, після чого інтерес до запропонованої теми суттєво зменшиться і настане час підбиття підсумків дискусії. Модератор має оцінити актуальність теми і повноту її розкриття, новизну інформації, наголосити на значущих результатах обговорення. У ході дискусії погляди і думки учасників можуть змінюватися, навіть на протилежні тим, які визначали їх позиції на початку обговорення. Трапляються й ситуації з «нульовим ефектом», коли погляди й думки учасників не змінюються, що може бути наслідком пасивного ставлення до дискусії або недостатньою підготовкою до неї.

Метод евристичних запитань використовують в навчальній діяльності з метою активізації процесу пізнання, створення ситуацій напруги, забезпечення особливого результату творчого пошуку. Педагог послідовно формулює запитання щодо сучасного стану дослідження тієї чи іншої проблеми, критичного аналізу наявних джерел до вивчення окремих тем, самостійного опрацювання практичних завдань. У практиці викладання історико-культурологічних дисциплін можна використовувати:

- прийом постановки аналітичних запитань, які полегшують з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між подіями, явищами, процесами;
- прийом абстрагування, який передбачає постановку задачі в абстрактній формі;
- прийом конкретизації, коли суб'єкт навчання надає умовам завдання більш конкретного характеру та ін.

Евристичні прийоми, на відміну від алгоритмічних, не гарантують безпомилковості в процесі вирішення навчальних завдань й подолання суперечностей при аналізі певних процесів. Ці прийоми містять лише загальні вказівки, проте вони стимулюють формування умінь і навичок в умовах невизначеності, коли ще невідомі суттєві ознаки складових, опора на які має допомогти у розв'язанні конкретної проблеми і спрямувати думку на розуміння її сутності. З метою активізації творчого мислення здобувачів педагог використовує підказки, ускладнюючі умови, подає

завдання з часовою обмеженістю, певною інформаційною недостатністю або, навпаки, інформаційною перенасиченістю. Такі прийоми допомагають руйнувати стереотипи мислення, виявляти гнучкість у діяльності, розвивати здатність діяти в умовах, наближених до екстремальних, тобто йдеться про пошук нових способів мислення та творчого застосування своїх знань у нестандартних ситуаціях.

Існує думка, що важливим напрямком вдосконалення освіти з метою формування активної й творчої особистості є проблемно-пошуковий підхід, який передбачає впровадження в навчальний процес закладів вищої освіти так званих проблемних технологій. Проблемне навчання спонукає здобувачів освіти до «активного використання навичок мислення високого рівня, які вимагають від них аналізу висловлювання, створення продукту, захисту думки або оцінки судження» (Павленко). Отже, застосування методів проблемного навчання відкриває для студентів шлях до нових знань, передбачає багатосторонню комунікацію між учасниками освітнього процесу та їх активну взаємодію у пошуку спільних аргументованих рішень.

Проблемне навчання припускає створення проблемних ситуацій у формі завдань теоретичного, практичного характеру, завдань з елементами творчості. Проблема ситуація повинна включати актуальні питання, що потребують обговорення, елементи новизни у змісті навчальних дисциплін, суперечності й недоліки у логічній послідовності смислового змісту, перешкоди на шляху до досягнення мети.

Досвід викладання історико-культурологічних дисциплін у закладі вищої освіти дозволяє виокремити певні способи створення проблемних ситуацій, а саме спонукання здобувачів освіти до:

- ґрунтового аналізу фактів та явищ, які спричиняють певні розбіжності і суперечності між теоретичним трактуванням цих фактів і власними уявленнями про них;
- порівняльного аналізу, зіставлення фактів, подій, явищ;
- попереднього узагальнення нових фактів;
- перефразування питань, варіювання завдань;
- організації міжпредметної взаємодії та ін.

Створення проблемних ситуацій вважаємо доцільним при обговоренні, зокрема, питань щодо:

- аналізу ключових історичних подій (наслідки входження України до складу СРСР, утвердження тоталітарного режиму в СРСР, діяль-

ність УПА як воюючої армії проти нацистської Німеччини, визначення ідеологічних засад та причин російсько-української війни та ін.);

- оцінки діяльності визначних особистостей в історії та культурі (альтернативні варіанти дій Б. Хмельницького, І. Мазепи, М. Грушевського, П. Скоропадського, С. Бандери, Р. Шухевича, Л. Кравчука, В. Зеленського та ін.);

- неминучості тих чи інших подій в українській історії («Руїна» в українській історії, прихід до влади в Україні більшовиків тощо);

- наступу на національні права українців в різні періоди історії (в часи найбільшої лібералізації царського режиму, в роки соціалістичного будівництва, сучасні інформаційні війни та ін.);

- порівняльного аналізу (політичний та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської імперій в першій половині XIX ст., методи «воєнного комунізму» та нової економічної політики, діяльність урядів УНР та ЗУНР в роки визвольних змагань (1917–1921), характеристика основних напрямків в українському мистецтві тощо);

- визначення сутності понять і термінів («національно-культурне відродження», «державне будівництво», «розстріляне відродження», «діалог національних культур» та ін.);

- культурної та релігійної проблематики (Брестська церковна унія була спробою збереження українського народу від насильницького покатоличення чи релігійний компроміс, який надав уніатському духовенству додаткові права та привілеї; національно-мовний статус України, основні культурні орієнтації сьогодення, особливості українського ментального типу та ін.);

- впливу технізації суспільства на розвиток культури (аналіз соціалістичних перетворень в СРСР, які не забезпечили пристосування до умов НТР та використання її досягнень для суспільного добробуту, суперечності сучасної культури і цивілізації тощо).

З метою розвитку творчих засад освітнього процесу, залучення здобувачів освіти до активної пізнавальної та дослідницької діяльності науково-педагогічні працівники ЗВО все частіше звертаються до застосування проектного методу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Ідею запровадження проектної діяльності в освітньому процесі обстоювали Д. Дьюї, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші педагоги минулих часів. Доцільність проектної діяльності розглядалася у тісному зв'язку з ідеєю конструювання особистості. Згодом до обґрунтування методу проєктів долучилося багато вітчизняних та зарубіжних

вчених (М. Кнолл, О. Падалка, О. Пехота та ін.). Водночас проводилися дослідження проектної функції педагогічної діяльності.

У перекладі з латини слово «проєкт» означає план, ідею, рух вперед тощо. Проєктування у загальному розумінні використовується для побудови майбутніх об'єктів, а також для забезпечення якісних змін існуючих моделей розвитку. Відмінною рисою проєктування як особливого виду інтелектуальної діяльності є перспективне, практико-орієнтоване дослідження. Застосування технологій проєктування в освітньому процесі передбачає розгляд здобувачем освіти конкретної проблеми на основі інтеграції знань й умінь із різних галузей знань, використання різноманітного інструментарію для її розв'язання. Головне полягає у тому, щоб віднайти значуще рішення певної проблеми, упровадити конкретний результат.

У процесі викладання історико-культурологічних дисциплін вважаємо доцільним використання насамперед інформаційних, дослідницьких, практико-орієнтованих проєктів. Зміст проєктних завдань варто спрямовувати на соціальні та професійні інтереси учасників проектної діяльності, а результат цієї діяльності має бути прогнозованим із зазначенням у певному документі (план, програма, щоденник тощо). Важливими завданнями проектної діяльності майбутніх фахівців ми вважаємо: засвоєння знань, необхідних для реалізації завдань професійної діяльності; удосконалення вмінь користування дослідницькими прийомами щодо збирання та аналізу інформації, висунення гіпотез, обґрунтування висновків; сприяння розвитку комунікативних здібностей та здатностей самоорганізації.

Цінність проектного методу полягає в тому, що здобувачі освіти навчаються використовувати міжпредметну взаємодію, аналізувати різні джерела інформації, набувають навичок аргументації своєї позиції, розвивають комунікативні здібності, опановують досвід процесу творчої діяльності.

Цікавими і значущими темами для реалізації проектної діяльності в сучасних умовах вважаємо наступні: «Соціоекономічний потенціал української нації», «Українські політичні проєкти XXI ст.: динаміка трансформацій і змістових концепцій», «Виставкові проєкти та їх комунікативні функції», «Міжнародні, національні та регіональні аспекти культурної політики України», «Особливості застосування штучного інтелекту в сучасній культурній практиці» та багато інших.

Включення здобувачів освіти у проектну діяльність має спонукати їх до самостійного й відповідального опрацювання джерел, навчально-мето-

дичної і наукової літератури, генерування ідей, активізації діяльності, виховання культури самоорганізації і культури спілкування.

Таким чином, застосування методу проєктів при вивченні історико-культурологічних дисциплін у вищій школі формує здатність у здобувачів освіти до своєрідного мислення, творчого пошуку та інноваційної діяльності.

Показником розвитку творчих здібностей, розкриття потенціалу творчості особистості, як відомо, є креативність. Вона вимірюється здатністю до розв'язання завдань за допомогою нових та нестандартних підходів. До показників, що відображають рівень креативності, фахівці також відносять: «оригінальність мислення; самостійність щодо оволодіння новими знаннями; різнобічність у застосуванні нових набутих знань; швидкість, темп у подоланні нестандартних ситуацій; пошук та пропозиція нових рішень, які від-

різняються від вже існуючих або запропонованих тощо» (Корінна, 2014: 258).

Висновки. Піднесення творчого потенціалу здобувачів освіти є істотним фактором формування професійної майстерності та компетентності майбутніх фахівців.

Використання методів творчої діяльності викладання історико-культурологічних дисциплін як спеціальної форми організації пізнавальної і комунікативної активності здобувачів освіти, залежить від багатьох факторів і забезпечується принципами komponування змісту навчального процесу, стилем навчання і виховання, відповідними організаційними структурами та формами.

Серед спрямувань подальших досліджень варто відзначити вплив історико-культурологічних дисциплін й гуманітарної складової взагалі на професійне становлення майбутнього фахівця, активне застосування у процесі навчання методики формування творчої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. В. (2005) Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9fcfc05a-caf4-496a-9458-ee944e4da98>. (дата звернення: 02.06.2025).
2. Галатюк М. Ю. Модулювання навчально-пізнавальної діяльності старшокласників у контексті виконання творчих лабораторних робіт. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*, 2017. Вип.1(11). С. 20-23.
3. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С.14-47.
4. Жовта Л. О. Використання інноваційних технологій навчання – запорука підготовки творчих спеціалістів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців методологія, досвід, проблеми: *зб. наук. пр.* Вип. 5 / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. С. 242-247.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: *колективна монографія* / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
6. Інноваційні технології в освітньому процесі: *монографія* / І. В. Хом'юк, В. А. Петрук, О. А. Голюк та ін. Вінниця: ВНТУ, 2020. 88 с.
7. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: *колективна монографія* / за заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
8. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: *монографія* / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 143 с.
9. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інтерактивні методи викладання гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах. *Інформаційні технології та інноваційні методики навчання у закладах вищої освіти*, 2010. № 24. С. 169-173.
10. Корінна Л. В. (2014) Формування творчої особистості в системі роботи ліцею з обдарованою молоддю. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.)*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 249-263.
11. Кривчик Г., Лагдан С. Викладання гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти в умовах воєнного часу: форми і методи. *Наукові інновації та передові технології*, 2023. № 5 (19). С. 516-528.
12. Лаун С. Ю. Використання творчої діяльності в процесі формування дослідницької ініціативності студентів факультету технологій. *Освіта і наука*, 2011. №8. С. 87-90.
13. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 77-82.
14. Маринченко Г. М. Методика викладання історії у закладі вищої освіти: навчально-методичний посібник / [автор-укладач Г. М. Маринченко]. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.
15. Методика інноваційного викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / автор-укладач А. Гриценко. Глухів, 2022. 276 с.
16. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологія і суспільство*, 2007. № 4. С. 6-10.
17. Моляко В. О., Третяк Т. М. Творче мислення особистості за умов екстремальності та інформаційної невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 2022. Том 33 (72). № 2. С. 30-37.
18. Новіков, Б. В., Богачев Р. М., Бубон Т. В. Творча діяльність як засіб самореалізації особистості в суспільстві. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, 2022. №39 (1-3). С. 84-90.

19. Павленко В. В. (2021) Теоретичні основи застосування проблемних ситуацій в освітньому процесі вищої школи URL: <http://eprints.zu.edu.ua/33378/1> (дата звернення: 03.06.2025).
20. Підбущька Н. В. Особливості викладання гуманітарних дисциплін у технічному вищому навчальному закладі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць* / редкол. І. А. Зязюн [та ін.]. Київ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. Вип. 23. С. 490-495.
21. Руденко Т. П., Костроміна Г. М., Бабіна С. І. Розвиток творчого потенціалу студентів в умовах реформування сучасної вищої освіти: соціально-філософський аналіз. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, 2022. №39 (1-3). С. 90-96.
22. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта: монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова та ін.; за ред. В. О. Моляко. Київ-Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.
23. Чеботова Я. В. (2014) Проблематика креативності в навчанні студентів дизайнерських спеціальностей URL: <http://www.stattonline.org.ua/pedagog/104/18575problematica-kreativnosti-v-navchanni-studentiv-dizajnerskikh-specialnostej.html>. (дата звернення: 04.06.2025).
24. Шандрук С. Теоретична модель розвитку професійно-творчих здібностей особистості практичного психолога. *Психологія і суспільство*, 2015. № 4 (62). С. 107-121.
25. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: *навчально-методичний посібник*. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.
26. Яновська Л. Г. Методика викладання історії та історичних дисциплін. *Словник-довідник* / уклад. Л. Г. Яновська. Одеса, 2020. 120 с.

REFERENCES

1. Artikutsa N. V. (2005) Innovatsiini metodyky vykladannia dystsyplin u vyshchii yurydychnii osviti [Innovative teaching methods in higher legal education] URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9fcfc05a-eaf4-496a-9458-ee944e4da98>. [in Ukrainian].
2. Halatiuk M. Yu. (2017) Modeliuvannia navchalno-piznavalnoi diialnosti starshoklasnykiv u konteksti vykonannia tvorchykh laboratornykh robot [Modeling the educational and cognitive activities of high school students in the context of creative laboratory work]. *Fizyko-matematychna osvita: naukovyi zhurnal*, 2017. Vyp.1(11). S. 20-23. [in Ukrainian].
3. Dubaseniuk O. A. (2009) Innovatsiini osvitiini tekhnologii ta metodyky v systemi profesiino-pedahohichnoi pidhotovky [Innovative educational technologies and methodologies in the system of professional and pedagogical training]. *Profesiina pedahohichna osvita: innovatsiini tekhnologii ta metodyky* / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. S. 14-47. [in Ukrainian].
4. Zhovta L. O. (2004) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnologii navchannia – zaporuka pidhotovky tvorchykh spetsialistiv. [The use of innovative teaching technologies is the key to training creative specialists] *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv metodolohiia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr. Vyp. 5* / redkol.: I. A. Ziazun (holova) ta in. Kyiv-Vinnytsia: DOV Vinnytsia, 2004. S. 242-247. [in Ukrainian].
5. Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen (2006) [Abilities, creativity, giftedness: theory, methodology, research results] kolektyvna monohrafiia za red. V. O. Moliako, O. L. Muzyky. Zhytomyr: Vyd-vo Ruta, 2006. 320 s. [in Ukrainian].
6. Innovative technologies in the educational process I. V. Khomyuk, V. A. Petruk, O. A. Golyuk and others. (2020) [Innovative technologies in the educational process] monohrafiia / I. V. Khom'iuk, V. A. Petruk, O. A. Holiuk ta in. Vinnytsia: VNTU, 2020. 88 s. [in Ukrainian].
7. Innovatsiini tekhnologii v osvithnomu protsesi: monohrafiia / I. V. Khom'iuk, V. A. Petruk, O. A. Holiuk ta in. (2020) [Innovative technologies in the modern educational space] kolektyvna monohrafiia / za zah. redaktsiieiu H. L. Yefremovoi. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2020. 444 s. [in Ukrainian].
8. Innovatsiini tekhnologii navchannia v umovakh modernizatsii suchasnoi osvity (2022) [Innovative teaching technologies in the context of modern education modernization] monohrafiia / za nauk. red. d. ped. n., prof. L. Z. Rebukhy. Ternopil: ZUNU, 2022. 143 s. [in Ukrainian].
9. Kolisnyk-Humeniuk Yu. I. (2010) Interaktyvni metody vykladannia humanitarnykh dystsyplin u medychnykh navchalnykh zakladakh [Interactive methods of teaching humanities in medical educational institutions] *Informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u zakladakh vyshchoi osvity*, 2010. № 24. S. 169-173. [in Ukrainian].
10. Korinna L. V. (2014) Formuvannia tvorchoi osobystosti v systemi roboty litsei u obdarovanoi molodii [Formation of creative personality in the system of work of the lyceum with gifted youth] *Innovatsiini pidkhody do vykhovannia studentskoi molodi u vyshchykh navchalnykh zakladakh: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii (m. Zhytomyr, 22-23 travnia 2014 r.)*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 249-263. [in Ukrainian].
11. Kryvchyk H., Lahdan S. (2023) Vykladannia humanitarnykh dystsyplin u zakladakh vyshchoi osvity v umovakh voiennoho chasu: formy i metody [Teaching humanities in higher education institutions during wartime: forms and methods] *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, 2023. № 5 (19). S. 516-528. [in Ukrainian].
12. Laun S. Yu. (2011) Vykorystannia tvorchoi diialnosti v protsesi formuvannia doslidnytskoi initsiatyvnosti studentiv fakultetu tekhnologii [The use of creative activities in the process of developing research initiative among students of the Faculty of Technology] *Osvita i nauka*, 2011. №8. S. 87-90. [in Ukrainian].
13. Luzik E. (2006) Kreatyvnist yak kryterii yakosti v systemi pidhotovky fakhivtsiv profilnykh VNZ Ukrainy [Creativity as a quality criterion in the system of training specialists at specialized universities in Ukraine] *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2006. № 3. S. 77-82. [in Ukrainian].

14. Marynchenko H. M. (2021) *Metodyka vykladannia istorii u zakladi vyshchoi osvity* [Methods of teaching history in higher education institutions] navchalno-metodychnyi posibnyk / [avtor-ukladach H. M. Marynchenko]. Mykolaiv: OLDI-PLIuS, 2021. 292 s. [in Ukrainian].
15. *Metodyka innovatsiinoho vykladannia istorychnykh dystsyplin u zakladakh vyshchoi osvity* (2022) [Methods of innovative teaching of historical disciplines in higher education institutions] navchalno-metodychnyi posibnyk / avtor-ukladach A. Hrytsenko. Hlukhiv, 2022. 276 s. [in Ukrainian].
16. Moliako V. O. (2007) *Tvorchyi potentsial liudyny yak psykholohichna problema* [Human creative potential as a psychological problem] *Psykholohiia i suspilstvo*, 2007. № 4. S. 6-10. [in Ukrainian].
17. Moliako V. O., Tretiak T. M. (2022) *Tvorche myslennia osobystosti za umov ekstremalnosti ta informatsiinoi nevyznachenosti* [Creative thinking of individuals in conditions of extremity and informational uncertainty] *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Psykholohiia*, 2022. Tom 33 (72). № 2. S. 30-37. [in Ukrainian].
18. Novikov, B. V., Bohachev R. M., Bubon T. V. (2022) *Tvorcha diialnist yak zasib samorealizatsii osobystosti v suspilstvi*. [Creative activity as a means of self-realization in society] *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*, 2022. №39 (1-3). S. 84-90. [in Ukrainian].
19. Pavlenko V. V. (2021) *Teoretychni osnovy zastosuvannia problemnykh sytuatsii v osvitnomu protsesi vyshchoi shkoly* [Theoretical foundations for the application of problem situations in the educational process of higher education] URL: <http://eprints.zu.edu.ua/33378/1> [in Ukrainian].
20. Pidbutska N. V. (2010) *Osoblyvosti vykladannia humanitarnykh dystsyplin u tekhnichnomu vyshchomu navchalnomu zakladi* [Features of teaching humanities in technical higher education institutions] *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. prats / redkol. I. A. Ziazun [ta in.]*. Kyiv; Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2010. Vyp.23. S. 490-495. [in Ukrainian].
21. Rudenko T. P., Kostromina H. M., Babina S. I. (2022) *Rozvytok tvorchoho potentsialu studentiv v umovakh reformuvannia suchasnoi vyshchoi osvity: sotsialno-filosofskyi analiz* [Developing students' creative potential in the context of modern higher education reform: a socio-philosophical analysis] *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*, 2022. №39 (1-3). S. 90-96. [in Ukrainian].
22. *Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v informatsiino-virtualnomu prostori subiekta: monohrafiia* / V. O. Moliako, Yu. A. Hulko, N. A. Vahanova ta in.; za red. V. O. Moliako (2021) [The functioning of creative thinking in the informational and virtual space of the subject] Kyiv-Lviv: Vydavets Viktoriia Kundelska, 2021. 194 s. [in Ukrainian].
23. Chebotova Ya. V. (2014) *Problematyka kreatyvnosti v navchanni studentiv dyzainerskykh spetsialnostei* [The issue of creativity in teaching design students] URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18575problematika-kreatyvnosti-v-navchanni-studentiv-dizajnerskix-specialnostej.html>. [in Ukrainian].
24. Shandruk S. (2015) *Teoretychna model rozvytku profesiino-tvorchykh zdibnostei osobystosti praktychnoho psykholoha* [Theoretical model of the development of professional and creative abilities of a practical psychologist] *Psykholohiia i suspilstvo*, 2015. № 4 (62). S. 107-121. [in Ukrainian].
25. Yakovenko H. H. (2017) *Metodyka navchannia istorii: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Methods of teaching history: teaching manual] Kharkiv: Vydavnytstvo KhNADU, 2017. 324 s. [in Ukrainian].
26. Yanovska L. H. (2020) *Metodyka vykladannia istorii ta istorychnykh dystsyplin* [Methods of teaching history and historical disciplines] *Slovnyk-dovidnyk / uklad. L. H. Yanovska*. Odesa, 2020. 120 s. [in Ukrainian].